

WYDANIE SPECJALNE***Herbert Hoover a Polska***

*Sesja popularnonaukowa zorganizowana
przez Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną im. Marszałka J. Piłsudskiego
14 lutego 2005 r.*

ANTONI ORŁOWSKI

HERBERT HOOVER

Herbert Hoover! Żywiciel! Dźwięk tego imienia
Wdzięcznym echem rozbrzmiewa na obu półkulach.
On w ciężkiej dobie nędzy, klęsk i dusz zdziczenia,
Gdy Europa skrwawiona szamota się w bólach,
Czyni i siły złożył bliźnim na ofiarę,
By odkupić ludzkości Kainowe grzechy. –
I przez świat z Chrystusowej miłości sztandarem
Wśród zgłiszcz i trupów idzie – jak zwiastun pociechy.

Herbert Hoover! Żywiciel! Po całej Europie
Krząta się jego liczna dobroczynna armia;
Ogrody lepszych uczuć w duszach ludzkich kopie
I chlebem rzesze dzieci zgłodniałych dokarmia.
Miljony zebrał Hoover i ciągle je zbiera,
Stojąc na wzgórzu złota, niby orzeł skalny –
Na dokarmianie dzieci, na cele Hoovera
Miljarder dawać musi i „gość niewidzialny”.

Herbert Hoover to człowiek najszcześniejszy na świecie,
Bo wielką jest i płodną jego pracy gleba!
On odczuł boleść matki, gdy zgłodniałe dziecię
Łzawą skargą napróżno domaga się chleba.
On nie z krwawym Kainem – z Chrystusem w przymierzu
Krzepi siły, podobny kojącemu snowi –
Tysiące polskich dzieci w codziennym pacierzu
Szepcze: „Boże, daj zdrowie panu Hooverowi!”

Herbert Hoover / Antoni Orłowski // *Świat*. – 1921, nr 14, s. 14

Działalność Herberta Hoovera na rzecz Polski i Polaków nie powinna być zapomniana.

Dzisiejsza sesja „Herbert Hoover a Polska” jest dobrą okazją do przypomnienia zasług tego wielkiego Amerykanina – obdarzonego w 1922 roku godnością Honorowego Obywatela Rzeczypospolitej. Z zainteresowaniem zapoznamy się również z historią i współczesnością Instytutu Hoovera działającego przy Uniwersytecie Stanforda.

O działalności Herberta Hoovera powinni także pamiętać mieszkańcy Łodzi i regionu łódzkiego. Sądzę, że uznaniem dla zasług Herberta Hoovera mogłoby być nadanie Jego imienia jednemu z placów lub jednej z ulic naszego miasta.

*Dyrektor Biblioteki
Barbara Czajka*

***Sesji towarzyszą wystawy Herbert Hoover a Polska
przygotowane przez Instytut Hoovera przy Uniwersytecie Stanforda,
Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną im. Marszałka J. Piłsudskiego
i Muzeum Historii Miasta Łodzi,
które można zwiedzać do 13 marca 2005 r.
w Muzeum Historii Miasta Łodzi, ul. Ogrodowa 15 i WiMBP, ul. Gdańska 100/102***

Herbert Clark Hoover **1874-1964**

- 1874** Herbert Clark Hoover urodził się 10 sierpnia w West Branch, Iowa
- 1880** Umiera ojciec Herberta – Jesse Clark (1846-1880)
- 1883** Umiera matka Herberta – Hulda Minthorn (1848-1883)
- 1891-1895** Studia geologiczno-górnictwa na Uniwersytecie Stanforda
- 1892** Spotyka Ignacego Jana Paderewskiego podczas jego tournée w Stanach Zjednoczonych
- 1897-1914** Pracuje jako ceniony inżynier, konsultant i ekspert górniczy w Australii, Chinach, Europie, Rosji i Stanach Zjednoczonych
- 1899** Ślub z Lou Henry (1875-1944)
- 1903** Urodził się pierwszy syn Herbert, junior (1903-1969)
- 1907** Urodził się drugi syn Allan (1907-1993)
- 1914** Zakłada Amerykański Komitet Pomocy w Londynie i Komisję Pomocy Belgii
- 1917** Prezydent Thomas Woodrow Wilson mianuje Hoovera Administratorem Żywności w Stanach Zjednoczonych
- 1918-1923** Szef Amerykańskiej Administracji Pomocy; 1919 wizyta w Polsce, odwiedza Warszawę, Lwów, Kraków
- 1919** Zakłada Instytut Hoovera na Uniwersytecie Stanforda
- 1921-1928** Sekretarz Handlu
- 1929-1933** 31 Prezydent Stanów Zjednoczonych
- 1939** Zakłada Komisję ds. Polskiej Pomocy
- 1946** Mianowany przez prezydenta Harry'ego S. Trumana, kieruje akcją pomocy Europie po II wojnie światowej
- Odwiedza Polskę (wizyta w Warszawie) w celu zorganizowania dostaw żywności przez UNRRA i CARE
- Współzałożyciel Funduszu Narodów Zjednoczonych Pomocy Dzieciom (UNICEF)
- 1962** W West Branch, Iowa uroczyste otwarcie Biblioteki Prezydenckiej
- 1964** Herbert Clark Hoover umiera 20 października w Nowym Jorku

WAŻNIEJSZE TYTUŁY, NAGRODY I ZASZCZYTY

PRYZNANE HERBERTOWI HOOVEROWI W POLSCE

- 1919** Nadanie nazwy: Aleja Hoovera jednej z ulic w Warszawie
- 1919** Honorowy doktorat medycyny Uniwersytetu Jagiellońskiego
- 1920** Honorowy Prezes Polsko-Amerykańskiego Komitetu Pomocy Dzieciom
- 1921** Honorowy Obywatel Miasta Stołecznego Warszawy
- 1921** Honorowy doktorat prawa Uniwersytetu Warszawskiego
- 1921** Członek Honorowy Polskiego Czerwonego Krzyża
- 1921** Członek Honorowy Polskiego Towarzystwa Pediatry
- 1921** Honorowy Obywatel Miasta Lwowa
- 1921** Honorowy doktorat medycyny Uniwersytetu Lwowskiego
- 1922** Honorowy Obywatel Rzeczypospolitej Polskiej
- 1922** Odsłonięcie na Skwerze Hoovera na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie pomnika Wdzięczności Stanom Zjednoczonym dłuta Xawerego Dunikowskiego
- 1945** Plac Hoovera w Poznaniu
- 1962** Złoty Medal i Dyplom Honorowy Fundacji Paderewskiego

Amerykańska pomoc dla dzieci polskich po I wojnie światowej oraz inne formy pomocy w latach 1919-1923¹

W ODRADZAJĄCEJ SIĘ POLSCE

Po I wojnie światowej na mapie Starego Kontynentu pojawiły się nowoukształtowane lub odrodzone państwa, m.in. po 123 latach niepodległości powróciło na mapę polityczną Europy państwo polskie. W nowoodrodzonych państwach (szczególnie Europy Środkowo-Wschodniej) sytuacja bytowo-socjalno-ekonomiczna ludności była bardzo trudna. Panował tu głód, nędza, szalały epidemie (tyfusu, gruźlicy); zniszczenia wojenne powodowały migracje ludności; powracali repatrianci ze Wschodu oraz wojskowi (armia J.Hallera z Francji) i jeńcy wojenni.

Przed tworzącym się rządem polskim stał ogrom problemów związanych z powstawaniem, tworzeniem i organizacją niepodległego państwa polskiego: sprawa ustalenia ostatecznych granic państwa, problem integracji trzech dzielnic należących dotąd do całkowicie odrębnych organizmów gospodarczych i wiążących się z tym problemów ekonomicznych i odrębności narodowych; dążenie do ukonstytuowania się Sejmu Ustawodawczego, czy konieczność przeprowadzenia reform: socjalnej, oświatowej, rolnej, administracyjnej czy prawnej. Ważna była także legalizacja nowoodrodzonego państwa na arenie międzynarodowej. Skarb młodego państwa był pusty. Szalało bezrobocie. Brakowało surowców, kapitału i wszystkich towarów konsumpcyjnych. Gorączkowa pogoń za surowcami dodatkowo napędzała inflację, spowalniała odbudowę gospodarczą i prowadziła do dalszego spadku wartości pieniądza.

W latach 1918-1919 Europa importowała towary o wartości 17,5 mld \$ a eksportowała 5 mld \$ Sprzyjało to wysokiej inflacji. Stany Zjednoczone zaś posiadały w 1918 r. około 60% ogółu światowych zapasów żywności, które szacowano na 30 mld ton. Rozwijały swą gospodarkę w czasie wojny także poprzez dostawy żywności, broni, uzbrojenia i amunicji dla krajów walczących (globalna produkcja przemysłowa USA w czasie I wojny światowej wzrosła o ponad 26%). Dlatego też Stany Zjednoczone były wręcz „predysponowane” do pomocy państwom zniszczonym i zrujnowanym wskutek działań wojennych, ale potrzebna była jeszcze dobra wola prezydenta Wilsona – głównego mediatora ładu powojennego.

Na konferencji pokojowej w Paryżu (styczeń – czerwiec 1919 r.), której głównym celem było uregulowanie stosunków z pokonanymi Niemcami, podjęto także sprawę polską. Zaistniała ona dzięki kilku aspektom:

(1) Odejście od polityki izolacjonizmu amerykańskiego (przez prezydenta Wilsona) i przyjęciu po wojnie nowej dyplomacji gospodarczej (ekonomicznej) wobec Europy. Zmiana ta wy pływała z przekonania, iż bardziej użyteczne i skuteczne po I wojnie światowej będą środki ekonomiczne niż działalność polityczna dla utrzymania pokoju w świecie. Stąd kontynuacją tego kierunku myślenia było wysyłanie amerykańskich doradców i ekspertów gospodarczych i finansowych, którzy mieli pomóc rządowi państw europejskich w rozwiązaniach ekonomicznych i uzdrowieniu europejskiej gospodarki po I wojnie światowej.

W Polsce doradcy tacy pojawili się już na początku 1919 r. w ramach powołanej oficjalnie ustawą Kongresu z 25 lutego 1919 r. – American Relief Administration (Amerykański Wydział Ratunkowy lub Amerykańska Administracja Pomocy). Mieli tworzyć oni specjalny aparat doradców amerykańskich w głównych gałęziach gospodarki przy rządzie Ignacego Paderewskiego. m.in. doradcą ekonomicznym w sprawach żywności został wówczas prof. E.D.Durand, doradcą handlowym i przemysłowym, jednocześnie konsultantem premiera w sprawach dotyczących handlu, finansów i przemysłu - mjr W.J.Shuman, zaś na czele sztabu doradców technicznych przy polskim ministerstwie stanął płk A.B.Barber.

Wyrazem nawiązania po wojnie stosunków polsko-amerykańskich i wyjścia z izolacjonizmu było także ustanowienie w kwietniu 1919 r. posła nadzwyczajnego i pełnomocnika USA w Warszawie – Hugh Gibsona oraz posła polskiego w Waszyngtonie – Kazimierza Lubomirskiego.

¹ Wysokość pomocy wg ówczesnej wartości dolara. Porównując dzisiejszą jego wartość należy pomnożyć w/ w sumy dwudziestokrotnie.

- (2) Szerokiej działalności wśród Polonii amerykańskiej (i w kraju) wybitnego pianisty i dyplomaty oraz polityka Ignacego J. Paderewskiego, który na przełomie XIX/XX w. był także ideowym przywódcą Polonii amerykańskiej. W 1919 r. sprawował funkcję premiera, co przyczyniło się w ogromnej mierze do umiędzynarodowienia sprawy polskiej i ratyfikację jej powołania w nowym kształcie przez rządy Europy Zachodniej. Z Herbertem Hooverem łączyła Paderewskiego wieloletnia przyjaźń oraz współpraca na rzecz odrodzenia państwa polskiego i jego odbudowy ze zniszczeń wojennych. Stąd osoba premiera stała się w 1919r gwarantem amerykańskiej współpracy i prowadzenia działań pomocy dla Polski po I wojnie światowej.
- (3) Działającej prężnie i oddziałującej na Wilsona Polonii amerykańskiej w czasie I wojny światowej, która organizowała w latach 1914-1918 liczne komitety pomocy oraz zbiórki pieniędzy i darów dla rodaków w kraju.
- (4) Działalności w czasie I wojny światowej armii polskiej gen. J.Hallera na terenie Francji oraz Komitetu Narodowego Polskiego w Szwajcarii.

W/w aspekty działalności Polaków przyczyniły się do nagłośnienia i upowszechnienia sprawy polskiej w Europie i Stanach Zjednoczonych już przed wojną i w trakcie jej trwania i po zakończeniu działań wojennych. Dlatego też Misja Amerykańska pod patronatem i kierownictwem Herberta Hoovera pośpieszyła tym chętniej z pomocą państwu polskiemu, działając jako American Relief Administration (ARA), dla Polski jedna z najważniejszych dotacji przeznaczonych na odbudowę gospodarczą krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

DRAMATYCZNA SYTUACJA DZIECI POLSKICH PO I WOJNIE ŚWIATOWEJ

Amerykański Wydział Ratunkowy – misja Hoovera skierowała już w styczniu-lutym 1919 r. swoich wysłanników w celu zbadania sytuacji ekonomiczno-bytowej ludności w Polsce. Obok braku surowców i kapitału, żywności, odzieży i lekarstw, licznych zniszczeń wojennych: w budynkach i zasiewach oraz dziesiątkowania ludności przez epidemie, Amerykanie dokładnie zbadali sytuację i położenie dzieci polskich. Obserwacje i raporty wykazały alarmujący stan biedy, wycieńczenia z powodu głodu i chorób oraz nędzy panującej po wojnie przede wszystkim na Kresach Wschodnich i w wielkich ośrodkach przemysłowych Polski Centralnej. Najcięższa jednak okazała się sytuacja bytowa dzieci zamieszkujących te tereny. To one, dziesiątkowane były przez głód, choroby i epidemie, bezbronne pozostawały bez środków do życia. Do tego powracająca ludność (z terenu głównie Rosji) zastawała zburzone i spalone domy, zniszczone zasiewy, zdewastowane pola i gospodarstwa, wymarłe rodziny, brak inwentarza żywego i martwego, co osłabiało nadzieję na szybka odbudowę socjalno-bytową i materialną wśród społeczeństwa polskiego.

W latach 1919-1920 aby uchronić się przed śmiercią głodową ludność dorosła i dzieci często – szczególnie na Kresach Wschodnich – żywili się mielonym wrzosem, gotowana trawą i chlebem z naci buraczanej.

Na Kresach Wschodnich występował także, zaraz po wojnie, największy odsetek sieroctwa. W 1919 r. misja amerykańska niosąca pomoc dzieciom polskim oceniła liczbę sierot w Polsce na około 750 tys., z czego około 50% dzieci osieroconych przypało na teren Kresów Wschodnich.

Od marca 1919 r. misja hooverowska po zbadaniu tragicznej sytuacji dzieci polskich (wysoka śmiertelność, głód, anemia, tyfus, gruźlica, brak odzieży i obuwia) rozpoczęła akcję pomocy dla tych najmniejszych przysyłając dla nich pierwsze transporty skierowane do Gdańska. Polskie organizacje rządowe, które działały już od końca wojny nie były w stanie nadążyć z pomocą dla dzieci opuszczonych, sierot i bezdomnych. Zajmowały się: umieszczaniem dzieci w zakładach opiekuńczych, ochronach, rodzinach zastępczych i rozdawnictwem artykułów żywnościowych, odzieży i obuwia czy dożywianiem dzieci w tzw. tanich kuchniach i organizowaniem dla nich kolonii i półkolonii letnich. Ale potrzeby były o wiele większe.

W pismach Ministerstwa Aprowizacji z maja 1919 r. skierowanych do Amerykańskiego Wydziału Ratunkowego (ARA) dla Polski deklarowano, iż około 13 mln ludności pozostawała bez środków żywnościowych (bez wliczania ludności i dzieci Kresów Wschodnich). Szacowano, iż potrzebnych było 360 tys. ton żywności miesięcznie, a przy wliczeniu około 4 milionowej ludności Kresów Wschodnich, dodatkowo jeszcze 43 tys. ton żywności miesięcznie. Te ilości zapewniła pod względem aprowizacyjnym Misja Hoovera.

AMERYKAŃSKA DZIAŁALNOŚĆ NA RZECZ DZIECI POLSKICH

American Relief Administration (czyli Amerykańska Administracja Pomocy, wymiennie: Amerykański Wydział Ratunkowy lub prosto Misja Hoovera) zaczęła działać w Polsce oficjalnie na mocy ustawy Kongresu z 25 lutego 1919 r. i jako amerykańska organizacja rządowa działała na terenie państwa polskiego w latach 1919-1922.

Działalności ARA towarzyszył rząd polski, który pod koniec lutego 1919 r. zobowiązał się ponieść koszty związane z lokalnymi wydatkami na transport kolejowy i opłaty za utrzymanie magazynów i składów z żywnością. Dnia 30 marca 1919 r. – w celu skoordynowania akcji pomocy rządu polskiego i Misji Amerykańskiej – powołano Centralny Komitet Pomocy Dzieciom (CKPD), którego prezeską została Helena Paderewska. Był organizacją społeczną powołaną przez Ministerstwo Zdrowia Publicznego i pozostającą pod jego bezpośrednią kontrolą i kierownictwem. Głównym zadaniem CKPD było rozdawnictwo artykułów żywnościowych, środków leczniczych, ubrań i innych przedmiotów pochodzących z darów ARA, dobrowolnych darów Wychodźstwa Polskiego i ludności Stanów Zjednoczonych oraz częściowo z subwencji rządu polskiego. Prowadząc swoją działalność, CKPD współpracował też ściśle z Radą Główną Opiekuńczą. W czerwcu 1919 r. CKPD został przemianowany na Państwowy Komitet Pomocy Dzieciom (PKPD).

CKPD i PKPD ściśle współpracowały z ARA, a ich działalność podporządkowana została ogólnym zasadom prowadzenia dystrybucji towarów i dożywiania dzieci stosowanych przez Misję Amerykańską. W skład jego personelu wchodził Amerykanie (z ARA) oraz przedstawiciele władz polskich (z Ministerstwa Aprowizacji i Ministerstwa Zdrowia Publicznego). Do czerwca 1919 r. program dożywiania dzieci polskich w ramach CKPD wyniósł 2.506 ton żywności, na sumę 760 tys. \$ (przy wydawanym dziennie 1 posiłku 175 tysiącom dzieci). W czerwcu 1919 r. – już około 500 tys. dzieci otrzymywało dziennie jeden posiłek. We wrześniu 1919 r. PKPD wydawał już dziennie 11,5 mln porcji dla dzieci potrzebujących pomocy.

Ponieważ liczba potrzebujących pomocy dzieci nie malała, a w połowie 1919 r. fundusze przyznane przez Kongres 25 lutego 1919 r. wyczerpywały się i pierwotny termin działalności ARA – jako organizacji rządowej – zbliżał się ku końcowi, Herbert Hoover z własnej inicjatywy, ale przy poparciu Wilsona, doprowadził do utworzenia na wespół prywatnej organizacji pod nazwą American Relief Administration European Children's Fund (Amerykańska Administracja Pomocy, Fundacja dla Dzieci Europy, w skrócie ARA ECF). Szefem nowoutworzonej organizacji został oczywiście on sam, a organizację zaczęto nazywać od jego imienia Funduszem Hooverowskim.

Od 1 sierpnia 1919 r. oddział tej organizacji pod nazwą ARA ECF, Mission to Poland (Amerykańska Administracja Pomocy, Fundacja Dzieci Europy, Misja dla Polski) objął pomocą dzieci polskie. Na ARA ECF zostało wówczas przerzucone dzieło pomocy dzieciom, a ARA odsunęła się od działalności na ten cel.

Groźny okazał się dla całej akcji pomocy rok 1920, który postawił Amerykanów nawet w stanie zapytania o powodzenie dalszej akcji hooverowskiej i dopuścił myśl o wycofywaniu się Amerykanów bardziej na zachód do Poznania i Wrocławia. Dlatego wówczas do pomocy w subsydiowaniu akcji dokarmiania dzieci polskich około 1/3 towarów pomocowych całej akcji dołączył od lipca 1920r Polsko-Amerykański Komitet Pomocy Dzieciom (PAKPD). Komitet ten działał do czerwca 1923 r. kiedy to po okresie wycofywania się misji hooverowskiej z terytorium II RP w latach 1922-1923 przejął na siebie wraz z rządem polskim subsydiowanie w wysokości 2/3 zakresu całej akcji pomocy. Na czele PAKPD przez cały czas trwania jego działalności stał dyrektor por. Maurice Pate, a spośród Polaków wicedyrektorem został Jan Odechowski (do czerwca 1922 r.), a później Roman Kutylowski (czerwiec 1922 – czerwiec 1923 r.).

Działalność PAKPD była ściśle powiązana z misją amerykańską, której dalszym celem było przygotowanie Komitetu do zupełnie samodzielnej pracy, tak by w momencie likwidacji misji hooverowskiej (czerwiec 1922r) akcję mogły prowadzić na własną rękę władze i przedstawicielstwa krajowe. AWR ECF Misja dla Polski współpracowała przy rozdawnictwie żywności przez PAKPD z rządem polskim. PAKPD organizował obok rozdawnictwa żywności także rozdawnictwo trzech partii odzieży: zimą 1919/20 r., jesienią 1920 r., jesienią 1921 r.

Od lipca 1920 r. PAKPD rozdawał także żywność, która wydawano w różnego rodzaju lokalach np. zamkniętych instytucjach wychowawczych tj. sierocińcach, przytułkach, pensjonatach, ochronach, schroniskach, w instytucjach półotwartych tj. szkoły, bursy, ochronki, żłobki, przedszkola (gdzie dzieci

przebywały tylko określoną ilość czasu) oraz w instytucjach otwartych tj. tanie kuchnie i pijalnie mleka (organizowane bezpośrednio przez PAKPD) czy uzdrowiskach i lecznicach.

CELE I ZASADY WYDAWANIA ŻYWNOŚCI DZIECIOM POLSKIM

Działalność ARA i ARA ECF, Misji dla Polski oraz organizacji powstałych pod ich patronatem i współpracujących z nimi, była podporządkowana określonym celom i zasadom, których starano się ściśle przestrzegać. Zasady te zostały ustalone w większości przez ofiarodawców amerykańskich na mocy bilateralnych umów polsko-amerykańskich (z lutego i kwietnia 1919 r.) zawartych między ARA a rządem polskim. Na ich podstawie celem amerykańskiej akcji pomocy gospodarczej była odbudowa gospodarki Polski, jej handlu zagranicznego oraz pobudzenie inicjatywy prywatnej i działalności firm handlowych. ARA miała jedynie dodawać bodźców ku temu działaniu.

Również i zasady wydawania żywności dzieciom polskim zostały określone klarownie i przestrzegane przez misję amerykańską i PAKPD. Żywność rozdawana była tylko najbardziej potrzebującym dzieciom polskim, bez względu na narodowość, wyznanie i pochodzenie czy przekonania polityczne. Za jedyny warunek otrzymania posiłku uznano tzw. „rzeczywistą potrzebę”. Na mocy tej zasady z pomocy amerykańskiej korzystały dzieci różnych wyznań (np. rzymsko-katolickiego, mojżeszowego, ewangelickiego), różnego pochodzenia (np. dzieci robotników, repatriantów ze Wschodu, reemigrantów i uchodźców), sieroty i półsieroty.

Każde dziecko (lub matka karmiąca) miało prawo tylko do jednego posiłku dziennie, który wydawany był tylko w formie gotowanej i musiał zostać spożyty na miejscu w lokalu, w taniej kuchni lub innej instytucji wydającej te posiłki. Rozdawnictwo dzieciom lub ich rodzicom produktów w stanie surowym było wzbronione. Równocześnie każda porcja posiłku wydawanego przez ARA ECF, Misję dla Polski (a później PAKPD) była ściśle określona pod względem ilości żywności (wynosiła 167 gram) i kalorii (około 624 kalorie). Jej wartość ustalono według tamtejszych cen rynkowych na 2,25 centów amerykańskich czyli 70 marek polskich (od lutego 1921 r.). Posiłek taki stanowił w przybliżeniu 1/3 pożywienia dziennego koniecznego dla przeciętnego normalnego dziecka do lat 15-tu. Racja ta stanowiła jednak w rzeczywistości dla około 60% dokarmianych przez ARA ECF-PAKPD połowę dziennego pożywienia, zaś dla około 30% - szczególnie dla dzieci Kresów Wschodnich - porcja ta była prawie wyłącznie jedynym pożywieniem.

Początkowo z dożywiania prowadzonego przez amerykańską misję korzystać mogły jedynie dzieci do lat 15-tu, a w drodze wyjątku do 17-tu (w instytucjach zamkniętych, szkołach i na koloniach letnich) oraz matki karmiące. Od stycznia 1921 r. granice wiekową dzieci podniesiono do lat 17-tu. W drodze wyjątku dzieci do lat 5-ciu i matki karmiące mogły wynosić posiłki z kuchni i instytucji i spożywać je w domu. Posiłki otrzymywano po okazaniu specjalnej legitymacji wskazującej dokładnie na wiek dziecka korzystającego z pomocy amerykańskiej.

Dzieci uprawnione były do dożywiania po wcześniejszym badaniu lekarskim. Służył temu specjalnie opracowany w tym celu tzw. system Pelidisi. Był to obiektywny miernik stosowany przez PAKPD oparty na pomiarach zgłaszających się dzieci, polegających na zestawieniu wagi dziecka z wysokością ciemieniowo-siedzeniową, którego autorem był wykładowca Uniwersytetu Wiedeńskiego dr Pirquet. U dobrze odżywionych dzieci wzór ten dawał wskaźnik 100. Na podstawie tego wskaźnika najgorzej odżywione dzieci zgłaszały się po posiłek w punkcie odżywczym w Baranowiczach (najczęściej były to dzieci uchodźców powracających z Rosji) oraz w wielkim ośrodku wielkowiejskim i przemysłowym w Łodzi. Dalsze miejsca zajęły: Lwów, Częstochowa i Warszawa.

Ogólne cele i zasady działalności Misji Amerykańskiej - PAKPD zostały zebrane po raz ostatni w statucie Fundacji tego komitetu z okazji jego powołania w lipcu 1920 r. Jak głosił ten statut, celem tej instytucji było rozdawnictwo na rzecz dzieci i matek karmiących różnego rodzaju artykułów pierwszej potrzeby (jak: żywność, ubranie, środki sanitarne i medyczne), organizowanie i podtrzymywanie instytucji zajmujących się fachowym wykształceniem osób, mających pracować w w/ w instytucjach.

Prowadząc akcję dokarmiania dzieci starano się przestrzegać wszystkich tych zasad i celów aż do końca działalności PAKPD - czyli do 1 czerwca 1923 r.

DROGI DYSTRYBUCJI TOWARÓW POMOCOWYCH W POLSCE

Dystrybucja żywności i innych towarów pochodzących z akcji amerykańskiej przeznaczonej na pomoc dzieciom polskim pod względem administracyjnym zorganizowana była w ściśle określony spo-

sób. Produkty amerykańskie: żywnościowe i odzieżowe transportowane były drogą morską do Gdańska, a stąd dalej częściowo drogą wodną wzdłuż Wisły, a częściowo drogą lądową – koleją w kierunku na Bydgoszcz, Toruń do Warszawy, a stąd do Krakowa, Przemyśla i Lwowa oraz Wilna. Gdańsk stawał się w ten sposób kluczem umożliwiającym praktyczną realizację akcji pomocy amerykańskiej. Był wyjściowym etapem transportu towarów misji amerykańskiej. Tutaj odbywał się dowóz, wyładunek i przeładunek towarów pod okiem mjra J. Webba. Ponieważ w Gdańsku w okresie rozejmu faktycznie istniała dwuwładza (tj. władze niemieckie i polskie), misja amerykańska Hoovera przy okazji sprawowała też rolę arbitra w ekonomicznym i politycznym życiu miasta.

Wobec trudności swobodnego przepływu amerykańskich dostaw żywnościowych przez Gdańsk i niemieckie linie kolejowe, 20 stycznia 1919 r. sam Hoover w imieniu tzw. The Allied Supreme Council of Supply and Relief zwrócił się do marszałka Ferdynanda Focha z prośbą by transporty żywności do Polski odbywały się pod kontrolą przedstawicieli zwycięskich mocarstw. Prośba ta została spełniona. Dzięki temu członkowie amerykańskiej misji żywnościowej, na czele z odpowiedzialnym za przeładunek towarów w Gdańsku – mjr Jamesem Webbem mogli sprawnie transportować żywność i odzież przez terytorium niemieckie, na drodze z Gdańska do Torunia i Warszawy.

Pierwsze amerykańskie dostawy zaczęły przychodzić do portu gdańskiego w połowie lutego 1919 r. i były przeznaczone dla najbardziej potrzebujących, czyli dzieci Dąbrowy Górniczej i Lwowa. Do końca lutego 1919 r. dostarczono ponad 13 tys. ton żywności dla Polski, zaś łącznie od lutego do końca lipca 1919 r. załoga Gdańska rozładowała 80 statków z około 300 tys. ton dostaw, co transportowano dalej ciężarówkami i za pomocą barek rzecznych Wisłą. Transport często utrudniały: zła sytuacja na drogach kolejowych oraz brak możliwości składu żywności, a także przeszkody ze strony Niemców.

W końcu marca 1919r Gdańsk został zarzucony amerykańską żywnością i ubraniami. Hoover chcąc uniknąć wszelkich konfliktów polsko-niemieckich, w liście do Wilsona z 2 kwietnia 1919 r. proponował wprowadzenie eskorty grup wojskowych dla ochrony przewożonych towarów przez amerykańską misję tym bardziej, że Niemcy podejmowali wciąż próby paraliżowania transportu i rozkradania kierowanych do Polski transportów żywności. Amerykanie interweniować mieli w przypadkach zatrzymywania przez Niemców ich transportów pod pretekstem zawierania materiałów wojennych przeznaczonych dla Polski czy podczas strajków robotników w porcie gdańskim.

Pod względem administracyjnym Polska stanowiła odrębny, jeden z sześciu okręgów na jakie – ze względu na potrzeby organizacyjne akcji pomocy amerykańskiej – podzielona została cała Europa. Na terenie samego państwa polskiego prowadzenie całej akcji dożywiania dzieci podporządkowane zostało 4 głównym centralnym punktom składnicowym mieszczącym się w Warszawie, Brześciu Litewskim, Lwowie i Krakowie. Kraj podzielony został na 14 regionów, nadzorowanych przez biura rejonowe, przy których znajdowały się magazyny rejonowe. Rejony dzieliły się z kolei na powiaty, gdzie działały komitety powiatowe, pod których zarządem znajdowały się liczne prowincjonalne punkty odżywcze mieszczące się w poszczególnych wsiach i miasteczkach. Najwięcej takich punktów odżywczych znajdowało się na terenie centralnej i wschodniej II Rzeczypospolitej, gdzie potrzeby dzieci były najwyższe, co spowodowane było objęciem tych obszarów długotrwałymi działaniami wojennymi i walkami po zakończeniu I wojny światowej.

Amerykańska akcja pomocy pod względem administracyjnym polegała na zarządzaniu przekazywania żywności z Centralnego Biura w Warszawie (mieszczącego się przy ul. Jasnej 11) do magazynów rejonowych, istniejących przy biurach rejonowych, stąd do składnic komitetów powiatowych, a dalej do określonych punktów odżywczych na prowincji.

Przykładowo, w czasie największego natężenia akcji pomocy dzieciom polskim w maju 1920 r. pracowało aż 15 biur rejonowych i 208 biur powiatowych. Ogólna zaś ilość instytucji i kuchni rozdających posiłki i odzież wynosiła 7650. Podobnie sytuacja przedstawiała się w okresie drugiego szczytowego rozwoju akcji dożywiania dzieci prowadzonej przez Misję Amerykańską – Polsko-Amerykański Komitet Pomocy Dzieciom tj. w kwietniu 1921 r., kiedy to w administracji kierowniczej pracowało 620 osób a ogólna liczba osób biorących udział w akcji niesienia pomocy dzieciom, wliczając drobne siły pomocnicze w kuchniach dochodziła do 20 tys. osób.

Komitety powiatowe prowadziły bądź bezpośrednią akcję dożywiania, jeśli obejmowały niewielki teren im podporządkowany, bądź nadzorowały kuchnie PAKPD lub zaopatrywały w żywność miejscowe instytucje opieki nad dziećmi. Dla ciągłości pracy wykonawczej i prowadzenia biurowości

mianowani byli przez Centralę płatni kierownicy biur komitetów, współpracujący z komitetami honorowymi.

Zespół Centralny ARA ECF Misji dla Polski składał się z 7 Amerykanów, a przy nim pracowało 6 amerykańskich inspektorów generalnych, którzy nadzorowali pracę na prowincji i kontrolowali przestrzeganie przy akcji rozdawnictwa podstawowych zasad ustalonych przez ofiarodawców amerykańskich. Inspektorom generalnym podlegali polscy inspektorzy rejonowi (pracujący w biurach rejonowych), kierownicy powiatowi oraz kontrolerzy powiatowi, z których każdy miał za zadanie doglądanie akcji dożywiania dzieci w odcinku bezpośrednio mu podległym.

Kierownicy kuchni przygotowywali comiesięczne sprawozdania dla biur powiatowych, te do biur rejonowych, zaś ostatnie do Centrali. Sprawne wywiązywanie się ze składania rozliczeń i sprawozdań warunkowało otrzymywanie kolejnych dostaw żywności do danego powiatu czy punktów odżywczych. Punkty odżywcze wydające posiłki dla dzieci umieszczano w jadalniach, szkołach, przy uczelniach, w sierocińcach, ochronkach nazywając je najczęściej tanimi kuchniami. Pracowały w nich także – pod okiem inspektorów amerykańskich – tzw. „szare samarytanki”, czyli młode kobiety pochodzące z polskich rodzin w Stanach Zjednoczonych. Zaangażowane zostały one do pracy na prowincji, specjalnie ze względu na znajomość języka i miejscowych warunków. Współpracowały one z polskimi władzami samorządowymi.

INNE FORMY POMOCY ARA DLA POLSKI W LATACH 1919-1923

Amerykańska pomoc dla dzieci polskich była częścią składową całościowej, ogólnej pomocy gospodarczej Stanów Zjednoczonych i administracji wilsonowskiej dla Polski po I wojnie światowej. Działalność ta zapoczątkowana została na mocy ustawy Kongresu z 25 lutego 1919 r. o powołaniu organizacji rządowej pod nazwą American Relief Administration (ARA). Jej zadaniem była dystrybucja żywności i materiałów ratunkowych do różnych krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Amerykanie dostarczali Polsce także artykuły żywnościowe i odzieżowe dla dorosłych, sprzęt techniczny, medyczny (lekarstwa), sanitarny i środki dezynfekujące, artykuły na potrzeby wojska oraz surowce dla przemysłu włókienniczego. Ta ostatnia forma pomocy objęła przede wszystkim dostawy bawełny dla Łodzi i regionu łódzkiego oraz Warszawy i regionu warszawskiego.

POMOC DLA OŚRODKÓW PRZEMYSŁOWYCH (M.IN. ŁODZI)

Pomoc dla ośrodków przemysłowych (Łodzi, Warszawy, Krakowa, Śląska) objęła także dzieci i dorosłych robotników oraz dostawy środków transportu (lokomotywy i wagony) niezbędnych do uruchomienia zrujnowanej gospodarki. Sam Hoover będąc cenionym ekspertem górniczym w Ameryce stał się też inicjatorem powołania w Polsce amerykańskich komisji zajmujących się doradztwem finansowym i gospodarczym, głównie w zakresie transportu i górnictwa, które miały jako filary wspierać odbudowę życia ekonomiczno-gospodarczego kraju.

Wielkie ośrodki przemysłowe centralnej i południowej Polski ucierpiały najbardziej, gdyż tutaj blisko 40% budynków oraz prawie 60% fabryk i sprzętu komunikacyjnego uległo zniszczeniu. Bezpośrednie zniszczenia wojenne pogłębiały stacjonujące w Łodzi i Warszawie oddziały wojskowe oraz straty wywołane ewakuacją przeprowadzaną przez władze carskie. Na polecenie tych władz wywożono w głąb Rosji całe zakłady przemysłowe i wyposażenie fabryk (by nie dostały się w ręce niemieckie), resztę zaś niszczyły cofające się wojska niemieckie. Podobną taktykę stosował okupant niemiecki, w czasie odwrotów wojsk państw centralnych. W wyniku takiej rabunkowej polityki okupantów szczególnie mocno zniszczony został przemysł włókienniczy Łodzi (i okręgu łódzkiego) oraz hutnictwo Zagłębia Dąbrowskiego.

Wynikiem (w olbrzymiej części, obok zniszczeń wojennych) tej rabunkowej polityki Rosjan i Niemców względem kopalń, fabryk (ich wyposażenia i kadry) oraz surowców było silne bezrobocie. Ponieważ rabunkiem dotknięty został przede wszystkim łódzki przemysł włókienniczy (którego produkcja stanowiła w latach przedwojennych konkurencję dla wyrobów niemieckich), dlatego szczególnie tragiczna była sytuacja robotników i ich rodzin w Łodzi i okręgu łódzkim, w Warszawie i okręgu warszawskim oraz Zagłębiu Dąbrowskim. W latach 1918-1919 większość robotników łódzkich nie mogła znaleźć zatrudnienia w wykonywanym przez siebie przed wojną zawodzie i żyła z dnia na dzień bądź musiała szukać zatrudnienia poza przemysłem. Ale i w innych działach – handlu czy rzemiośle – możliwości zatrudnienia były znikome.

W lutym 1919 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych (wraz z członkami rodzin) na terenie całego Królestwa Polskiego wynosiła 635.106 osób, zaś w maju 1919 r. liczba zarejestrowanych poszukujących pracy w miastach Królestwa Polskiego wynosiła 353 tys. osób. Na przeszkodzie jednak szybkiej odbudowy fabryk i uruchomienia produkcji przemysłowej stały wielkie zniszczenia wojenne, brak surowców, węgla i taboru kolejowego. Niezbędny zatem – szczególnie dla Łodzi i regionu łódzkiego stał się import bawełny i wełny w celu odbudowy przemysłu włókienniczego oraz zagraniczne kredyty. Na szczęście dla miasta Herbert Hoover nie pozwolił się dwa razy prosić i już wiosną 1919 r. wysłał do Polski 60 mln funtów bawełny.

Działalność ARA objęła także pomoc dla żołnierzy polskich głównie w 1920 r. - w formie żywności, odzieży, butów, taboru kolejowego i amunicji. Swą opieką otoczyła także repatriantów ze Wschodu – byłych żołnierzy i jeńców wojennych, dla których organizowano punkty odżywcze m.in. w Baranowiczach, Równem i Dęblinie, wydające 2.500 darmowych porcji dziennie. Zakładano także dla tej grupy osób kantyny i herbaciarnie. W czasie i po bolszewickiej inwazji w 1920 r. oprócz wyżej wymienionych rodzajów pomocy żywnościowej misja amerykańska objęła swoją pomocą także uchodźców ze wschodu, wydając im żywność na sumę 302 tys.\$.

Amerykanie spieszyli także w ramach akcji dodatkowej z pomocą inteligencji polskiej tj. pracownikom Uniwersytetu Lwowskiego i Jagiellońskiego, nauczycielom, a także ubogim studentom, którym również wydawano darmowe posiłki w tzw. punktach odżywczych czyli kuchniach w dużych ośrodkach naukowych miasta Lwowa, Wilna, Krakowa, Lublina, Poznania i Warszawy. W okresie od marca do lipca 1921 r. z wydawanych posiłków w kuchniach przy uniwersytetach korzystało dziennie 11 tys. studentów, zaś od października do grudnia 1921r dokarmiano 17 tys. studentów dziennie. Ogółem koszt pomocy studentom polskim wyniósł 110 tys. \$.

Ogółem wartość całej dodatkowej połączonej pomocy amerykańskiej na rzecz osób dorosłych wyniosła w przybliżeniu 862 tys. \$. Objęła ona swoim zakresem różne kategorie ludności pod względem wieku, pochodzenia, wyznania czy narodowości: dzieci, młodzież, dorosłych, robotników, inteligencję, studentów, uchodźców, repatriantów, dzieci wyznania rzymsko-katolickiego i mojżeszowego. Jej rozmiar i zakres był ogromny, uratowała ona bowiem wiele istnień ludzkich od śmierci głodowej.

Akcja pomocy dzieciom (American Relief Administration – European Children, Fund-Mission to Poland) nie była jednak zależną od tej ogólnej pomocy gospodarczej. Stanowiła suwerenną i charytatywną misję, biorąc jedynie swój początek w zainicjowanej wcześniej pomocy ogólnoeuropejskiej – będącej składnikiem ogólnogospodarczej pomocy żywnościowej i kredytowej dla nowopowstających państw Europy po I wojnie światowej.

Od lutego do czerwca 1919 r. administracja amerykańska przyznała fundusz w wysokości 100 mln \$ na pomoc Europie Środkowo-Wschodniej, z tego około 48% całej sumy miała być przeznaczona dla Polski. Ostatecznie pierwotne szacunki, po inspekcji amerykańskich wysłanników, uległy znacznemu zwiększeniu do około 400 tys. ton żywności (m.in. zboże, mąka, fasola, groch, ryż, tłuszcze, mleko skondensowane itp.) o wartości ponad 135 mln \$ tylko dla okresu od lutego do sierpnia 1919 r. Amerykanie nie ociągali się z pomocą; pierwsze dostawy żywności (przeznaczone dla dzieci polskich) dotarły do Polski w pierwszym tygodniu lutego 1919 r. Od sierpnia 1919 r. Polska otrzymywała w drugiej połowie roku 1919 około 69 mln \$ (w tym około 6 mln \$ na pomoc dobroczynną wyłącznie dla dzieci polskich).

SKŁAD OSOBOWY MISJI HOOVEROWSKIEJ

Herbert Clark Hoover stanął na czele całej Misji Amerykańskiej jako główny szef zwierzchni i organizator American Relief Administration dla państw Europy, wytypowany do tego zadania przez rząd amerykański i samego prezydenta Wilsona. Był to człowiek wielkiego czynu, ambitny i dążący do rzeczy wielkich, szybko zrobił karierę finansową i polityczną, sięgając w listopadzie 1928 r. po sam urząd prezydenta Stanów Zjednoczonych.

Istniały co najmniej trzy atuty przemawiające na korzyść zaakceptowania jego osoby dla wykonania misji pomocy dla Europy, w tym Polski. Jednym z nich było kwakerskie wychowanie Hoovera, które uczyło humanitaryzmu, wrażliwości na krzywdę i potrzeby innych oraz bezinteresownej pomocy drugiemu człowiekowi. Było ono niewątpliwie jednym z czynników kształtujących jego postawę wobec programu pomocy dla społeczeństw znajdujących się w potrzebie. Drugim atutem pomocnym w realizacji tego zadania przez Hoovera była znajomość trudów życia, jako człowieka wcześniej osieroconego.

Wyniosła go ona dzięki jego pracowitości, energii i przedsiębiorczości do statusu samodzielnego, za-
możnego biznesmena, posiadającego inwestycje kapitałowe nie tylko w Ameryce, ale też i w Europie,
Azji oraz Australii. Niewątpliwie zaś najmocniejszym argumentem na rzecz osoby Hoovera było do-
świadczenie jakie posiadał w zakresie organizowania takich misji, jako autor i twórca wcześniejszej po-
mocy żywnościowej dla Belgii i północnej Francji podczas I wojny światowej. Stał wówczas na czele
działającej od 1914 r. Komisji Pomocy dla Belgii.

Działalność American Relief Administration musiała oprzeć się na dobrej i sprawnej administra-
cji, dlatego często powoływano do niesienia pomocy wolności krajom europejskim amerykańskich woj-
skowych oraz ekspertów finansowych i gospodarczych. We wszystkich państwach europejskich obję-
tych pomocą ARA stosowano te same metody działania i administracji:

1. badano trudną sytuację wewnętrzną państwa za pomocą specjalnych misji (najczęściej wojskowych)
2. wysyłano doradców gospodarczych i finansowych
3. wyznaczano centra dla organizacji dowozu żywności, odzieży i innych artykułów.

Wszystko to odbywało się za zgodą władz danego państwa oraz podporządkowane było okre-
ślonym celom i zadaniom oraz zasadom wydawania żywności i odzieży amerykańskiej. Sam Hoover
przybył do Polski w sierpniu 1919 r. i jako gość rządu polskiego został uroczystie przywitany przez Jó-
zefa Piłsudskiego, Ignacego Paderewskiego, innych przedstawicieli rządu polskiego i duchowieństwa –
w osobie nuncjusza apostolskiego Achillesa Ratti oraz licznie zgromadzoną ludność Warszawy. 14
sierpnia 1919 r. – późnym popołudniem władze miejskie Warszawy zorganizowały na cześć Hoovera
paradę 32 tys. dzieci wzdłuż Pola Mokotowskiego trwającą 2,5 godziny.

W Polsce odpowiedzialnym jako dyrektor generalny za pracę Amerykańskiej Misji Żywności-
wej, w tym za pracę ARA ECF Mission to Poland był Edgar Rickard. Był on także osobistym asystentem
Hoovera w latach 1914-1924. Każdemu zaś państwu podporządkowany był osobisty wysłannik Hoovera
– czyli szef misji na dany kraj. W Polsce osobistym wysłannikiem Hoovera i szefem całej misji ARA
(ECF) był płk. William R.Groove (luty-sierpień 1919 r.), a po nim tę funkcję sprawowali kolejno:
W.P.Nellegar (II połowa 1919 r.), W.P.Fuller (1920 r.), P.S.Baldwin, J.C.Miller, J.C.Quinn i ponownie
P.S.Baldwin.

ORGANIZACJE WSPIERAJĄCE I WSPÓŁPRACUJĄCE Z MISJĄ HOOVEROWSKĄ

Wraz z American Relief Administration na terenie Polski działały liczne amerykańskie organizacje
dobroczynne wspierające i współpracujące z misją hooverowską. Najważniejszymi z nich były:

- (1) American Red Cross (ARC), Amerykański Czerwony Krzyż
- (2) YMCA – Young Man Christian Association, Związek Młodzieży Chrześcijańskiej
- (3) YWCA – Young Women Christian Association, Związek Młodych Kobiet Chrześcijańskich
- (4) Society of Friend, Towarzystwo Przyjaciół (inaczej Misja Kwaków)
- (5) American Methodist Mission to Poland, Amerykańska Misja Metodystów w Polsce
- (6) The Jewish Joint Distribution Cxommmitee, Żydowski Zjednoczony Komitet Rozdzielczy (fundu-
szów amerykańskich dla Żydów cierpiących wskutek wojny).

Organizacje te przeznaczyły na pomoc Polsce dość wysokie sumy pieniężne. Sam tylko ARC
rozdał w Polsce różne środki żywności, odzieży i środki sanitarne na sumę 13.016.731 \$.

Współpracowała także Polish Tyfus Mission, Polska Misja dla Zwalczenia Tyfusu - z polskimi
organizacjami zajmującymi się rozdawnictwem żywności, odzieży i lekarstw:
Polski Fundusz Pomocy Ofiarom Wojny, Polska Liga Kobiet.

W tym całym dziele pomocy dla dzieci polskich uczestniczył też rząd polski, który dawał dotacje
na transport żywności po kraju oraz subwencje żywnościowe. Sytuacja dzieci w Polsce była tak trudna i
ciężka, iż udział polskiego rządu i samorządów był konieczny, szczególnie w rejonach wschodniej Pol-
ski. Niewystarczające okazywały się artykuły żywnościowe pochodzące wyłącznie z darów misji ame-
rykańskiej. Dlatego na ogólną sumę produktów żywnościowych jakie otrzymały dzieci polskie, do
czerwca 1922 r., 2/3 pochodziło z darów misji amerykańskiej, zaś 1/3 przypadła na subwencję rządu
polskiego, częściowo w formie mąki, częściowo zaś w formie innych produktów dostarczanych do ta-
nich kuchni. Produkty były zakupione na rynku amerykańskim z kredytów amerykańskich na ogólną
aprowizację lub nabyte w kraju z funduszy udzielonych przez rząd polski specjalnie na akcję ratun-
kową dzieci polskich. Ogólny stosunek procentowy darów misji amerykańskiej i rządu polskiego na

działalność PAKPD wynosił 73,2% do 26,8%. Dodając do tego koszty związane z magazynowaniem i transportem produktów amerykańskich na terenie kraju ponoszone przez rząd polski (Ministerstwo Aproprowizacji) udział rządu polskiego w dotacjach na rzecz PAKPD podniósł się o 1,5% czyli do 28,3%, co odpowiadało kwocie około 900 mln marek polskich.

Herbert Hoover podczas swojego pobytu w Polsce,
w towarzystwie Józefa Piłsudskiego, Ignacego Paderewskiego i oficerów WP

„Ameryka dała nam serce w pomocy, przykład w metodzie pracy. Dziękujemy za jedno i drugie” – Józef Piłsudski
Cytat z albumu подарowanego Herbertowi Hooverowi przez Polsko-Amerykański Komitet Pomocy Dzieciom, 1 czerwca 1922 r.

Uniwersytet Stanforda i Instytut Hoovera

Uniwersytet Stanforda w Kalifornii założony został w roku 1885. Jego fundator, senator Leland Stanford w ten sposób uczcił pamięć swego syna zmarłego na tyfus brzuszny w wieku 16 lat. Wśród studentów, którzy w roku 1891 rozpoczęli na nim zajęcia znajdował się Herbert Hoover.

Nad rozległym terenem tej wyjątkowo pięknej uczelni dominuje potężna wieża, która stała się jej symbolem. Wzniósł ją w roku 1940 Herbert Hoover, który osiadł na terenie kampusu tej uczelni po zakończeniu kadencji prezydenta Stanów Zjednoczonych. Decyzja pozostania w Stanford była dla niego czymś oczywistym skoro powołał w roku 19919 specjalną instytucję *Hoover Institution on War*, której głównym celem było i jest badanie problemów wojny i pokoju oraz rozwoju ekonomicznego, społecznego i kulturalnego państw i narodów. Czek na sumę 50 tys. \$ zapoczątkował funkcjonowanie jednej z największych naukowych instytucji prywatnych na świecie, która łączy w sobie działalność na płaszczyźnie naukowej z gromadzeniem zbiorów archiwalnych i bibliotecznych. Występuje ona obecnie pod nazwą Hoover Institution on War, Revolution and Peace i jest kolejną częścią Uniwersytetu Stanforda zachowującą znaczną autonomię.

Zbiory Instytutu Hoovera zaliczyć należy do jednych z najpoważniejszych w skali światowej. Znaczenie szczególne mają kolekcje dotyczące Rosji, Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej.

Wśród archiwaliów znajdują się m.in.: akta Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP oraz polskich placówek dyplomatycznych, które pochodzą z lat 1918-1945; akta Biura Dokumentów II Korpusu (tzw. W. Anders Collection); akta ambasady RP w Moskwie i Kujbyszewie; kolekcje prywatne i spuścizny m.in.: Jana Karskiego, Tadeusza Bora-Komorowskiego, Stefana Korbońskiego, Ignacego Paderewskiego, Leopolda Tyrmanda, Tadeusza Stachnika (archiwum KPN), Joanny Szczęsnej; akta i materiały urzędów państwowych, instytucji i organizacji działających na terenie PRL; materiały polskiej opozycji politycznej i niezależnego ruchu związkowego w PRL.

Instytut Hoovera współpracuje z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych w zakresie m.in. mikrofilmowania zbiorów. Znaczący jest fakt otrzymania przez Instytut ponad 250 tys. \$ od amerykańskiej agencji rządowej National Endowment for the Humanities i od Taube Family Foundation na udoskonalenie inwentarzy i zmikrofilmowanie dużej części zbiorów polskich.

Strony www warte zobaczenia:

Stanford University: <http://www.stanford.edu>

Hoover Institution: <http://www-hoover.stanford.edu>

The White House: <http://www.whitehouse.gov/history/presidents/hh31.html>

Herbert Hoover Presidential Library-Museum, West Branch, Iowa: <http://hoover.archives.gov/>

National Park: <http://www.nps.gov/heho/>

Inne strony (w wyborze): <http://www.toad.net/~falkland/hoover/>

http://en.wikipedia.org/wiki/Herbert_Hoover

<http://www.americanpresidents.org/presidents/president.asp?PresidentNumber=30>

http://www.ecommcode.com/hoover/hooveronline/hoover_bio/

<http://www.ipl.org/div/potus/hchoover.html>

Bibliografia tematu (w wyborze)

Amerykańska przyjaźń : Herbert Hoover a Polska : wystawa na Zamku Królewskim w Warszawie, 12 listopada 2004 – 16 stycznia 2005 = American friendship : Herbert Hoover and Poland : exhibition in the Royal Castle in Warsaw, November 12, 2004 – January 16, 2005 / [tekst Herbert Hoover, honorowy obywatel Rzeczypospolitej Polskiej napisał Marian Marek Drozdowski ; publikację przygotował Zbigniew L. Stańczyk z udziałem pracowników Instytutu Hoovera]. – Warszawa : Argraf, 2004

Wystawa i publikacja stały się możliwe dzięki donacji Taube Family Foundation. Donacja Pani Henrietty Fankhauser umożliwiła pokazywanie wystawy w wielu miastach polskich; główny autor i realizator wystawy – Zbigniew L. Stańczyk; kurator wystawy na Zamku Królewskim – Małgorzata Pleskaczyńska-Chylińska; komisarz wystawy w Muzeum Historii Miasta Łodzi – dr Marek Budziarek

Archiwalia polskie w zbiorach Instytutu Hoovera Uniwersytetu Stanforda / Władysław Stępień. – Warszawa : Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, 1997

Zapomniany prezydent : biografia polityczna Herberta Clarka Hoovera / Halina Parafianowicz. – Białystok : Zakł. Wydaw. Versus, 1993

Zbiory polskie Instytutu Hoovera / Maciej Siekierski, Władysław Stępień. – W : Ślady polskości : Polonia i emigracja w świetle badań i źródeł historycznych / pod red. Darii Nałęcz. – Warszawa : NDAP, 1999. – S. 191-197

Na sesji wykłady wygłoszą przedstawiciele Instytutu Hoovera: Maciej Mikołaj Siekierski i Zbigniew L. Stańczyk oraz Gabriela Rybarczyk z Łodzi – absolwentka historii Uniwersytetu Łódzkiego, której praca magisterska, napisana w Katedrze Historii Polski Najnowszej pod kierunkiem prof. dr. hab. Kazimierza Badziaka, dotyczyła amerykańskiej pomocy dla dzieci polskich po I wojnie światowej. Obecnie nauczycielka historii, WOS-u i etyki w XXV Liceum Ogólnokształcącym.

Maciej Mikołaj Siekierski

Historyk, bibliotekarz; ur. w 1948 r. w Poznaniu; w USA od 1962. Studia: San Jose State College w San Jose (historia i język rosyjski) 1966-1970, Uniwersytet Kalifornijski w Berkeley (doktorat z historii) 1970-1984, uniwersytet w San Jose (bibliotekarstwo) 1985-1986. Asystent Departamentu Historii Uniwersytetu Kalifornijskiego w Berkeley 1978-1984; bibliotekarz Instytutu Hoovera w Stanford 1984-1995; kurator zbiorów wschodnioeuropejskich Instytutu Hoovera w Stanford 1995-. Główne kierunki badań naukowych: źródła do historii Polski XX wieku, Genealogia polska, Wielkie Księstwo Litewskie. Członek: American Association for the Advancement of Slavic Studies 1971-, Polish Institute of Arts and Sciences of America 1978-, Studium Spraw Polskich 1978-1989, Kongresu Polonii Amerykańskiej 1978-1989. Zainteresowania: stare druki, grafika, mapy, widoki miast. (*Polonia : słownik biograficzny / Agata i Zbigniew Judyccy. – Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2000. – s. 281*)

Bibliografia (w wyborze):

East Central Europe during World War I : from foreign domination to national independence / Wiktor Sukiennicki ; edited by Maciej Siekierski ; preface by Czesław Miłosz. Vol. 1-2. – Boulder : East European Monograph ; New York : distr. by Columbia University Press, 1984

Biblioteka i archiwum Instytutu Hoovera przy Stanford University (Kalifornia) / Maciej M. Siekierski // *Pamiętnik Literacki* (Londyn). – T. 13 (1988), s. 29-34

Guide to the Polish independent publications, 1976-1990, in the Hoover Institution Archives / Maciej Siekierski and Christopher Lazarski. – Stanford : Hoover Institution, 1995

Polish independent publications, 1976-1990 : guide to the collection in the Hoover Institution Archives / compiled by Maciej Siekierski with Christopher Lazarski. – Stanford : Hoover Institution Press, 1999

Polskie archiwa u Hoovera / z Maciejem Siekierskim, kuratorem polskich zbiorów w Instytucie Hoovera przy Uniwersytecie Stanforda w Kalifornii rozmawia Antoni Zambrowski // Tygodnik Solidarność. – 2002, nr 51-52. - Tryb dostępu: http://www.tygodniksolidarnosc.com/2002/51/17_pol.htm

Zbigniew L. Stańczyk

Ur. 1953 we Wrocławiu, absolwent tamtejszego Uniwersytetu. Po zakończeniu studiów podjął pracę w Zakładzie Socjologii Politechniki Wrocławskiej. Na przełomie lat 1981/1982 przebywał w Stanach Zjednoczonych na stażu naukowym, gdzie zastał go stan wojenny. Od 1982 r. pracownik Uniwersytetu Stanforda, a od 1990 r. Instytutu Hoovera, gdzie jest zatrudniony jako asystent w Dziale Wschodnio-Europejskim.

Bibliografia (w wyborze)

Zapomniany przyjaciel naszego kraju : humanitarna misja Herberta Hoovera / Zbigniew L. Stańczyk // *Rzeczpospolita*. – 1996, nr 273, s. 16-17

Herberta Hoovera wojna z bolszewikami : nieznaną pomoc amerykańską dla Polski w 1920 roku / Zbigniew L. Stańczyk // *Rzeczpospolita*. – 1997, nr 238, s. 16

**Otwarcie wystawy *Herbert Hoover a Polska* w Muzeum Historii Miasta Łodzi w dniu 15 lutego
uświetni występ zespołu *Zelowskie Dzwonki* Parafii Ewangelicko-Reformowanej w *Zelowie*
pod dyrekcją ks. J. Wiery Jelinek,
który zaprezentuje się w muzycznej refleksji *God bless the nations***

<http://www.zelandia.pl>